

ПРОФЕСІЙНИЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОРТФЕЛЬ ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ ДІАЛОГУ КУЛЬТУР

У статті розглядаються можливості використання професійного соціокультурного портфеля як засобу діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя в стінах ВНЗ, визначаються його функції та зміст.

Закон України "Про Освіту" зобов'язує вищу освіту забезпечити функціональну наукову професійну та практичну підготовку, здобуття громадянами освітньо-кваліфікаційних рівнів відповідно до їх покликань, інтересів і здібностей, удосконалення наукової та професійної підготовки.

В умовах становлення в Україні громадянського суспільства, правової держави, демократичної політичної системи освіта має стати найважливішим чинником гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості.

Передумовою утвердження розвинутого громадянського суспільства є підготовка освічених, моральних, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до співпраці, міжкультурної взаємодії, які мають глибоке почуття відповідальності за долю країни, її соціально-економічне процвітання.

Саме освіта має активно сприяти формуванню нової ціннісної системи суспільства – відкритої, варіативної, духовно та культурно навченої, толерантної, здатної забезпечити становлення громадянина на засадах пріоритету прав особистості, зменшення соціальної нерівності.

Національна доктрина розвитку освіти акцентує увагу на підготовці педагогічних працівників, їх професіоналізмі, вдосконаленні як важливій умові модернізації освіти. Таким чином, стрижнем професійної підготовки спеціаліста ХХІ століття стає розвивальна, культуротворча домінанта, виховання відповідальності особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Зазначене в повній мірі відноситься до професійної підготовки вчителя, який усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей. З цієї точки зору дослідження процесу формування професійної компетентності майбутнього вчителя, обґрунтування його наукових основ припускає розуміння сутності поняття професійної компетентності.

Аналіз сучасних досліджень, присвячених проблемі професійної компетенції вчителя, зокрема робіт Піскунова С.В., Розова Н.В., Зязюна Л.Г., Кузьміної Н.В., Маркової А.К., Павлютенкова Є.М., Сисоевої О.А., Дубасенюк О.А. та інших, дозволив нам виділити п'ять компонентів професійної компетентності вчителя: *цільомотиваційний, змістовний, операційно-діяльнісний, особистісний та рефлексивний*. Однак, розглядаючи професійну компетентність учителя іноземної мови, не слід забувати, що в світлі нової мовної політики в Європі і в Україні, презентованої Рекомендаціями Ради Європи, з появою теорії плюралінгвізму, соціокультурної освіти, виділені нами компоненти набувають нового звучання. Особливого значення на сучасному етапі набуває компонент, пов'язаний з полікультурним розвитком особистості, яка сприймає себе як особу культурно-історичного суб'єкту, готову до участі в діалозі культур.

Діалог культур розглядається багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими різних взаємодіючих наукових галузей людського знання, таким, як філософія, соціологія, етика, лінгвістика, педагогіка. Це дослідження В.С. Біблера, А.І. Ракітова, М.С. Кагана, Ю.І. Пасова, В.В. Сафонові, Н.Ф. Бориско, Угарам М., Edinton S., Pulverness Н. та інших, в яких "діалог культур" визначається як процес взаємодії двох індивідуальностей, двох ситуативних позицій [1: 4], "порівняння взаємодії та розуміння інших культурних цінностей" [2: 2].

У світлі Рекомендацій Ради Європи поняття "діалог культур" також є ключовим, оскільки воно визначає сутність змісту підготовки вчителя іноземної мови. Від того, наскільки майбутній учитель готовий до роботи у новому соціокультурному просторі, від рівня сформованості його професійної компетентності залежить успішність його самостійної роботи у ЗОШ, здатність бути для учнів "ретранслятором" іншомовної культури. Тому під час формування професійної компетентності студентів ВНЗ необхідно уважно слідкувати за цілями процесу в цілому, а також за ефективністю засобів, які використовуються, з тим, щоб своєчасно скоректувати цей процес, надати студентам необхідну допомогу. Таким чином, діагностика рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя відіграє значну роль, від якої залежить успішність всього навчального процесу.

В педагогічній літературі описані різноманітні види діагностики.

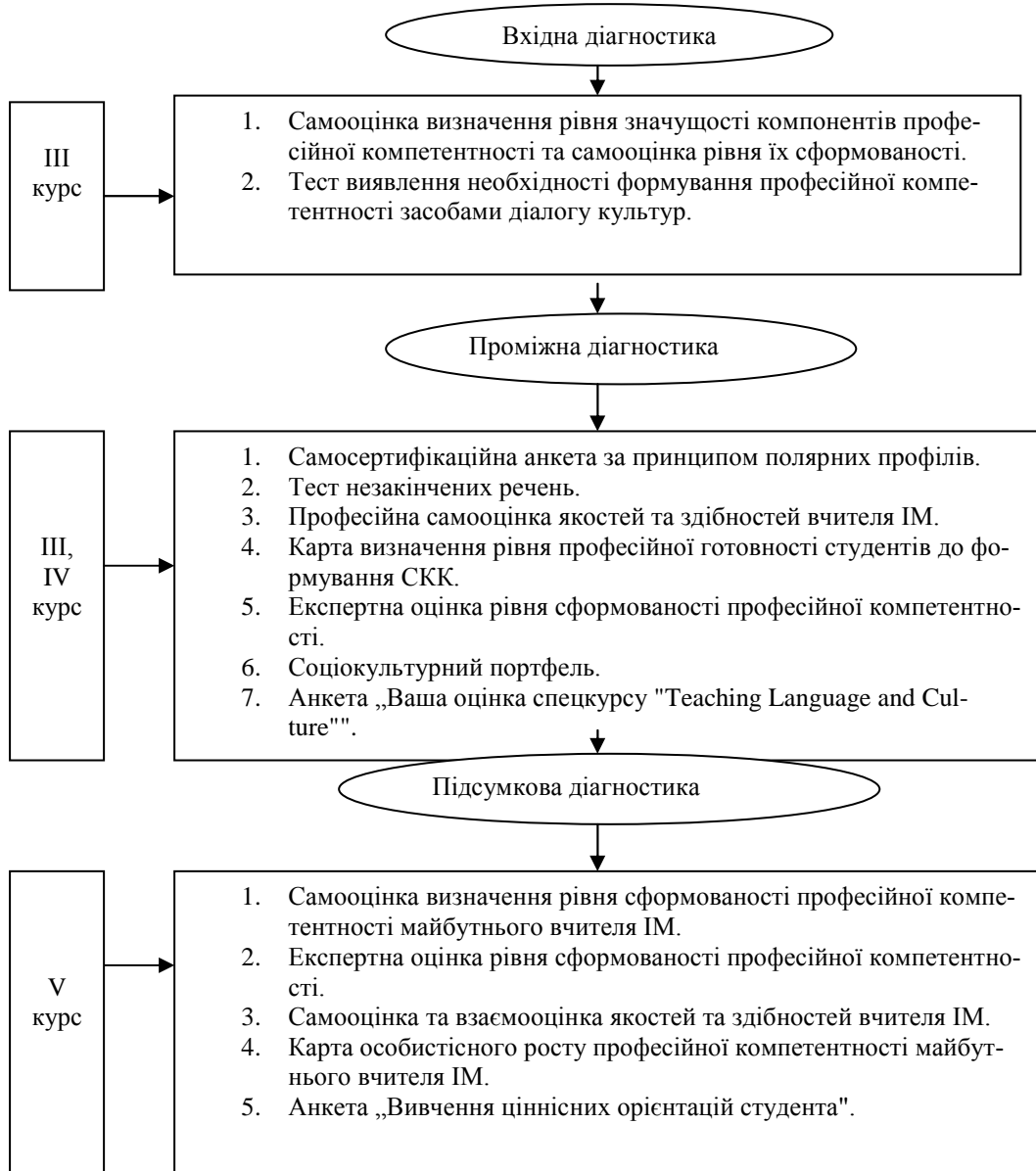
Метою статті стала спроба розвинути можливості використання інноваційної технології "професійний соціокультурний портфель" як засобу діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами діалогу культур; визначити його функції та зміст.

Для того, щоб ліквідувати випадковість результатів та простежити динаміку формування процесу формування професійної компетентності, що досліджується, протягом всієї експериментальної роботи ми розробили функціональну модель діагностики формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, в структурі якої було передбачено проведення трьох узагальнених зрізів: вхідний діагностичний, проміжний, який проводився на різних стадіях формуючого експерименту; підсумковий – після закінчення експериме-

нту. Це дозволило простежити поетапний ріст професійних педагогічних вмінь майбутнього вчителя, його готовність до здійснення професійної діяльності.

Використання функціональної моделі діагностики дозволяє діагностувати реальний рівень професійної компетентності та на основі отриманих даних розробити стратегію та тактику подальшого її підвищення, коректуючи по ходу процес її формування. Схематично дана модель може бути представлена так.

Функціональна модель діагностики рівня професійної компетентності майбутнього вчителя ІМ

Діагностика реалізувалася в процесі навчання при урахуванні наступних дидактичних вимог:

- 1) систематичність, яка проявляється в послідовності, ритмічності з постійним ускладненням завдань, в поетапній методиці формування професійної компетентності;
- 2) індивідуалізація, диференційованість, яка проявляється в установленні кількісних та якісних відмінностей у знаннях, уміннях, навичках майбутніх вчителів ІМ;
- 3) цілеспрямованість, об'єктивність, всебічність, ступінь самостійності професійних дій, що виконуються, з формування соціокультурної компетенції (СКК) учнів.

Метою систематизації діагностичних замірів різноманітних компонентів професійної компетентності вчителя ІМ, ми вважали за необхідне створити паспорт діагностики формування професійної компетентності вчителя ІМ. Ознайомившись з таким паспортом до початку експерименту, студент знав, що контролюється та оцінюється СКК, весь процес становлення його професійного росту. Це мобілізувало студентів до активного оволодіння своєю професією та сприяло підвищенню мотивації.

Паспорт діагностики складався з:

- загальних відомостей про студента;
- всіх видів анкет, запропонованих у функціональній моделі навчання.

При створенні паспорта діагностики ми використовували візуально-файловий метод, сутність якого міститься в об'єднанні матеріалу, що вивчається, прийомів, засобів єдиними цілями, задачами та єдиною полярною

структурою подачі матеріалу, який враховує основні напрямки явищ, які діагностуються, та полегшує їх проведення.

Кожний новий діагностуючий прийом (анкета, тест, опитувальник) займає свій файл, що психологічно завіряло студентів в реальності вирішення задач формування професійної компетентності, з одного боку, та полегшувало діагностувати "порційно", не змішуючи різні види діагностики, з іншого.

Для проміжної діагностики як механізму отримання зворотного зв'язку під час першої педагогічної практики ми використали інноваційну технологію "соціокультурний портфель".

У педагогічній літературі технологія портфеля розглядається як інноваційний засіб, який забезпечує цілісний портрет особистості, цілісну картину особистісних характеристик, яку студент складає та прослідковує самостійно, як пакет робочих матеріалів, які представляють досвід студентів з оволодіння ними професійною соціокультурної компетентністю (ПСКК). Такий пакет матеріалів дає студенту та викладачу можливість за результатами учбової діяльності, представлені в портфелі, самостійно чи сумісно аналізувати обсяг роботи та спектр досягнень учня в області його професійної компетентності, динаміку оволодіння в різноманітних аспектах, а також досвід у формуванні СКК учнів.

За своєю концептуальною сутністю портфель є гнучким навчальним та діагностичним засобом, який може бути адаптований до будь-якої навчальної ситуації. На думку Корякцевої Н.Ф., портфель розглядається як своєрідне "дзеркало" навчального процесу, в якому за рахунок рефлексивної оцінки учнів відображаються основні аспекти його навчальної діяльності з оволодіння професійною компетенцією і, таким чином, створюються умови для розвитку здатності учнів до автономії в процесі оволодіння своєю професією [3: 105].

Однією з важливих переваг портфеля є можливість для студентів самостійно простежувати динаміку рівня оволодіння професійною компетентністю протягом певного часу та відобразити своєрідну біографію своєї ПСКК.

У нашому випадку соціокультурний портфель дозволяє студентам у процесі педагогічної практики, дякуючи рефлексивній самооцінці, "заглянути в себе" та отримати відображення своїх здатність, прогресу в оволодінні професією та використання професійних соціокультурних умінь за рахунок можливості представити реальні результати та особисті продукти своєї професійної соціокультурної діяльності.

Розроблений нами соціокультурний портфель має низку функцій:

- оціночно-контролюючу, оскільки містить соціокультурні матеріали, розроблені та створені студентами, які фіксують ступінь сформованості професійних соціокультурних умінь та здібність майбутніх вчителів реалізовувати дані вміння у своїй професійній діяльності. Таким чином, здійснюється зворотній зв'язок та на основі оцінки результатів проводиться необхідна корекція самостійної діяльності студентів з оволодіння ПСКК;

- педагогічно-контролюючу, яка полягає у розвитку в студентів здатності та готовності до самостійного (автономного) самовдосконалення своїх соціокультурних знань та умінь. З цією метою портфель містить засоби самостійної діагностики та оцінки володіння соціокультурними професійними вміннями. У нашому випадку це завдання для рефлексивної самооцінки у вигляді тексту незакінчених речень;

- інформаційно-контролюючу, яка полягає у зборі та обробці соціокультурної інформації, що використовується майбутніми вчителями в практичній роботі;

- креативно-оціночну, при якій творчий, креативний потенціал особистості майбутнього вчителя реалізується в процесі використання професійного соціокультурного портфелю не тільки за рахунок активізації творчої мотивації, використання творчих видів роботи з відібраним соціокультурним матеріалом, головним чином це відбувається за рахунок самовизначення особистості в характері навчальної діяльності, підвищення самооцінки, набуття великої впевненості у собі як вчителів, самореалізації особистості майбутнього педагога;

- продуктивно-взаємоконтролюючу, яка реалізується через взаємодію з товаришами по навчальній групі. Ця взаємодія проявляється в обміні матеріалами та завданнями, у сумісному обговоренні матеріалів, які включені у портфель, в обговоренні індивідуальних показників самооцінки своїх професійних соціокультурних умінь при сумісному рішенні сумісних навчальних завдань. Така взаємодія носить усвідомлений та активний характер сприяє взаємному збагаченню індивідуального навчального досвіду та досвіду використання соціокультурних знань, умінь за рахунок порівняння та взаємооцінки.

Розробка та використання такого діагностичного засобу розглядалося нами як оптимальний вид контролю результативності процесу формування та вдосконалення ПСКК майбутнього вчителя ІМ. Весь зміст професійного соціокультурного портфелю був пов'язаний з вирішенням проблем майбутньої професійної діяльності з формування в учнів СКК.

Крім того, дякуючи "Професійному соціокультурному портфелю студента" викладач мав можливість отримати обширну додаткову інформацію про кожного студента, його інтересах та потребах, труднощах та проблемах у оволодінні ПСКК, а також міг слідкувати та оцінювати професійні вміння, які він набував.

Такий діагностичний засіб також дозволив викладачу здійснити диференційований підхід у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя, максимально врахувати індивідуальний стиль навчання кожного студента, своєчасно надати необхідні інструкції з корекції професійної діяльності молодого вчителя, надати методичну допомогу.

Враховуючи сказане, описана вище інноваційна технологія "професійний соціокультурний портфель", який представляє інтерес як для майбутнього вчителя, так і для викладачів, які здійснюють процес професійної підготовки студентів у ВНЗ, може бути ефективним діагностичним засобом формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

1. Пассов Е.И. Иноязычная культура как содержание иноязычного образования // Мир русского слова. – 2001. – №3. – С.1-16.
 2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. школа, 1989. – 608 с.
 3. Корякцева Н.Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: Пособие для учителей. – М.: АРКТИ, 2002. – 176 с.
 4. Библер В.С. Диалог культур (опыт определения) // Вопросы философии. – 1989. – №6. – С. 31-42.
 5. Бориско Н.Ф. Концепция учебно-методического комплекса для практической языковой подготовки учителей немецкого языка. – К.: Изд. Центр КГЛУ, 1999. – 208 с.
 6. Бондаревская Е.В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность // Педагогика. – 1999. – №3. – С. 9-14.
 7. Дубасенюк О.А. Професійна виховна діяльність педагога: досвід порівняльного дослідження: монографія. – Житомир: Житомирський державний педагогічний університет, 2002. – 192 с.
 8. Зязюн І.А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. – Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І.А. Зязюна / – Київ: видавництво "Віпол", 2000. – 636 с.
 9. Концепція 12-річної середньої загальноосвітньої школи // Директор школи. – 2002. – №1. – С. 11-15.
 10. Кузьмина Н.В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высш. школа, 1990. – 119 с.
 11. Маркова А.К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя // Педагогика. – 1995. - №6. – С. 53-63.
- Матеріал надійшов до редакції 9.11.2004р.

Калінін В.А. Професійний соціокультурний портфель як засіб діагностики рівня сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя іноземного мови засобами діалогу культур.

В данной статье рассматриваются возможности использования профессионального социокультурного портфеля как средства диагностики уровня сформированности профессиональной компетентности будущего учителя в стенах ВУЗ, определяются его функции и содержание.

Kalinin V.A. Professional Sociocultural Portfolio as a Means of Diagnostics of the Future English Teacher's Proficiency.

The article considers the possibilities of using "professional sociocultural portfolio" as a means of diagnostics of the future English teacher's proficiency, determines its functions and content.